Project Work And Presentation

Sociology Department

2022-23

1

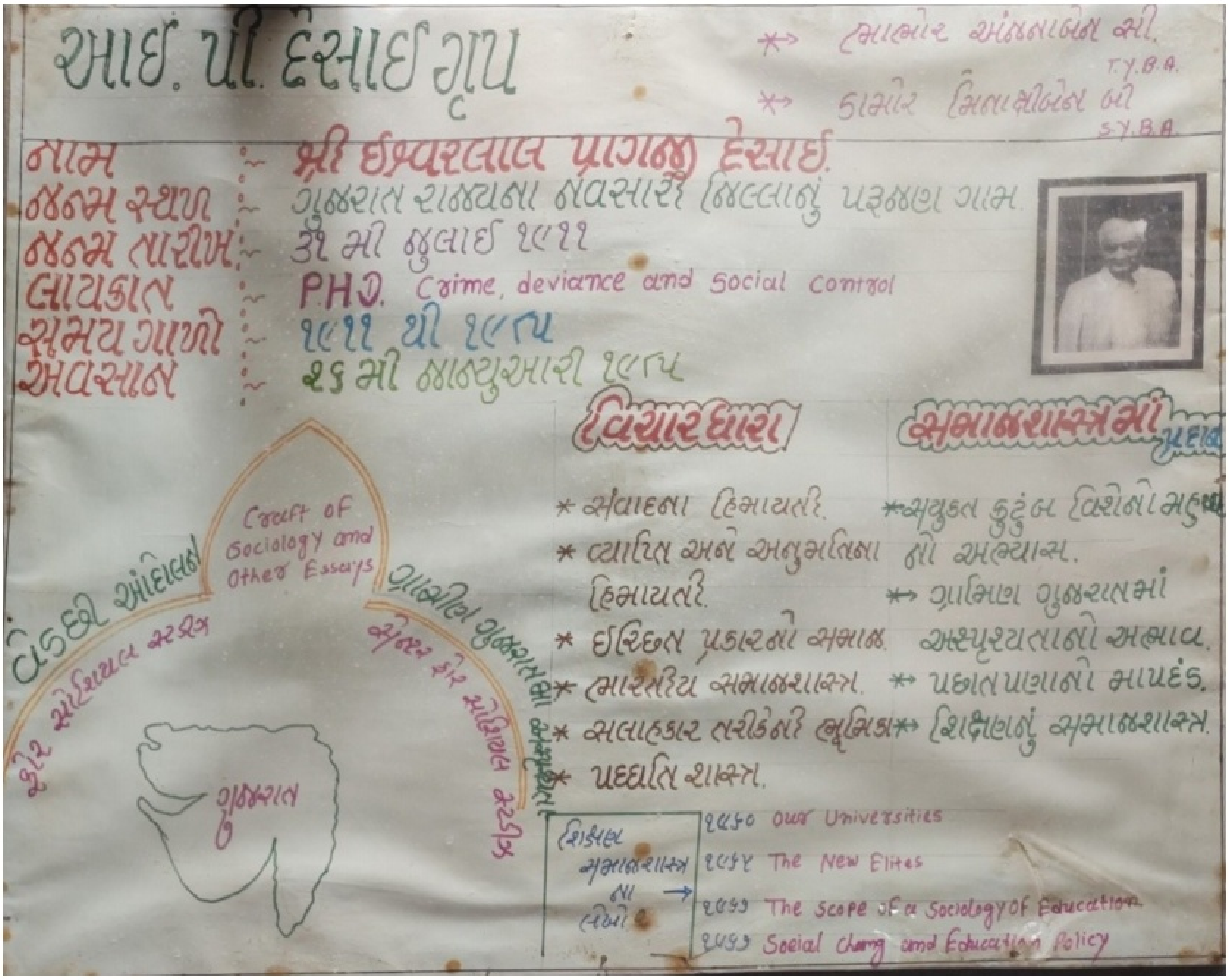
આઇ. પી. દેસાઇ ગ્રૂપ
T.Y.B.A.
S.Y.B.A.
નામ ~ શ્રી ઈશ્વરલાલ પ્રાગજી દેસાઈ.
જન્મ સ્થળ ~ ગુજરાત રાજ્યના નવસારી જિલ્લાનું પરુજણ ગામ.
જન્મ તારીખ ~ ૩૧ મી જુલાઈ ૧૯૧૧
લાયકાત ~ P.H.D. Crime, deviance and social control
સમય ગાળો ~ ૧૯૧૧ થી ૧૯૮૫
અવસાન ~ ૨૬ મી જાન્યુઆરી ૧૯૮૫
વિચારધારા
સમાજશાસ્ત્રમાં પ્રદાન
* સંવાદના હિમાયતી.
* વ્યક્તિ અને અનુમતિના નો અભ્યાસ. હિમાયતી.
* ઇચ્છિત પ્રકારનો અભાવ.
* ભારતીય સમાજશાસ્ત્ર.
* સલાહકાર તરીકેની ભૂમિકા
* પદ્ધતિ શાસ્ત્ર.
* સંયુક્ત કુટુંબ વિશેનો મહત્વ
* ગ્રામીણ ગુજરાતમાં અસ્પૃશ્યતાનો અભાવ.
* પછાતપણાનો માપદંડ.
* શિક્ષણનું સમાજશાસ્ત્ર.
શિક્ષણ સમાજશાસ્ત્રના લેખો
૧૯૬૦ Our Universities
૧૯૬૪ The New Elites
૧૯૬૭ The Scope of a Sociology of Education
૧૯૬૭ Social Chang and Education Policy
Craft of Sociology and Other Essays
વેડછી આંદોલન
ગ્રામીણ ગુજરાતમાં અસ્પૃશ્યતા
રૂરલ સોશિયલ સ્ટ્રક્ચર
સેન્ટર ફોર સોશિયલ સ્ટડિઝ
ગુજરાત

2

UMA VAISHALIBEN RAMANBHAI SEM:3 RoLL No 663

ડૉ જી એસ ઘુર્યે

કારકિર્દી :

૨૪માં ઘુર્યે ભારતમાં આવ્યા ભારતમાં આવીને તેમણે
ઈ યુનિવર્સિટીમાં રીડર તરીકે સમાજશાસ્ત્ર વિભાગની
જવાબદારી અધિકારી હતી 1934માં તેઓ સમાજશાસ્ત્રનાં
સિવ બન્યા હતાં 1952માં સ્થાપાયેલી ઈન્ડિયન
સિયોલોજિકલ સોસાયટીના ઘડતરનાં ઘુર્યેની મુખ્ય
ભૂમિકા રહી છે 1934માં તેઓ ઈન્ડિયન સાયન્સ કોંગ્રેસનાં
નવશાસ્ત્ર માનવશાસ્ત્ર વિભાગનાં પ્રમુખ તરીકે તેમજ
પલ એશિયાટિક સોસાયટીનાં ફેલો તરીકે પસંદગી
પામ્યા હતાં

★ ડૉ. ઘુર્યેનાં જીવન પરિચય: life Introduction:

(i) જન્મ અને શિક્ષણ

ગોવિંદ સદાશિવ ઘુર્યેનાં જન્મ મહારાષ્ટ્રનાં માલવણ ગામમાં 12 ડિસેમ્બર 1893માં થયો હતો આ ગામ મુંબઈથી લગભગ 200 માઈલ દૂર આવેલું છે તેમણે પ્રાથમિક શિક્ષણ માલવણમાં મેળવ્યું હતું અને માધ્યમિક શિક્ષણ જુનાગઢ તથા મુંબઈમાં મેળવ્યું હતું મેટ્રીક સુધીનું શિક્ષણ મેળવ્યા તેઓ એક તેજસ્વી વિદ્યાર્થી હતા તેઓ મુંબઈની એલ્ફિન્સ્ટન કોલેજમાં દાખલ થયા હતાં બાદ તેમણે મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાંથી સંસ્કૃત વિષય સાથે પ્રથમવર્ગમાં પારિતોષિક મેળવ્યું અને બીજા સ્થાને રહીને સ્નાતકની પદવીમાં પારિતોષિક મેળવ્યું અને અંગ્રેજી તથા સંસ્કૃત વિષય સાથે અનુસ્નાતક પદવી પ્રથમવર્ગમાં પ્રથમ સ્થાને સુવર્ણચંદ્રક પ્રાપ્ત કર્યો.

કાસ્ટ એન્ડ રેઈસ ઈન ઈન્ડિયા 1936માં પ્રકાશિત થયો.

કાસ્ટ એન્ડ ક્લાસ ઈન ઈન્ડિયા : 1957

કાસ્ટ ક્લાસ એન્ડ ઓક્યુપેશન : 1951

ઘુર્યેનું 28-12-1983ના રોજ 90 વર્ષની વયે નિધન થયું.

ઘુર્યેનાં સમાજશાસ્ત્રમાં સંસ્કૃતિ શિક્ષણ દ્વારા

પ્રવેશ ભારતીય વિદ્યાની પાર્શ્વભૂમિ સાથે થયો હતો યુ.કે માં સામાજશાસ્ત્રનું શિક્ષણ મેળવ્યા બાદ ઘુર્યેને શિષ્યવૃત્તિ મળી આથી તેમણે સમાજશાસ્ત્રમાં કારકિર્દી બનાવવાની તક મળી આ દ્વારા ઘુર્યે લંડન સ્કૂલ ઓફ ઈકોનોમિક્સમાં પ્રો. હોબહાઉસ અને રિવર્સ પાસે બે વર્ષ સુધી અભ્યાસ કર્યો અહીંયાં તેઓ પી.એચ.ડી નો અભ્યાસ માટે કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીમાં જોડાયા. અહીં તેમણે વિશેષ તાલીમ મેળવી 1923માં તેમણે કાસ્ટ એન્ડ રેઈસ ઈન ઈન્ડિયા વિષય પર પી. એચ. ડીની પદવી મેળવી આ રીતે ઘુર્યેએ કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટીમાં એન્થ્રોપોલોજી સમાજશાસ્ત્ર અને સામાજિક માનવશાસ્ત્રમાં તાલીમ મેળવી હતી બ્રિટીશ સમાજશાસ્ત્રી માનવસમાજશાસ્ત્રી રિવર્સ અને રેડક્લિફ બ્રાઉનની ઊંડી અસર પડી હતી.

3

ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યે :-

જન્મ :- 12 December 1893
મૃત્યુ :- 28 December 1983
પત્નીનું નામ :- સાજુબાઈ
પુત્રનું નામ :- સુહાસ ઘુર્યે
પુત્રીનું નામ :- કુમુદ જી. ઘુર્યે

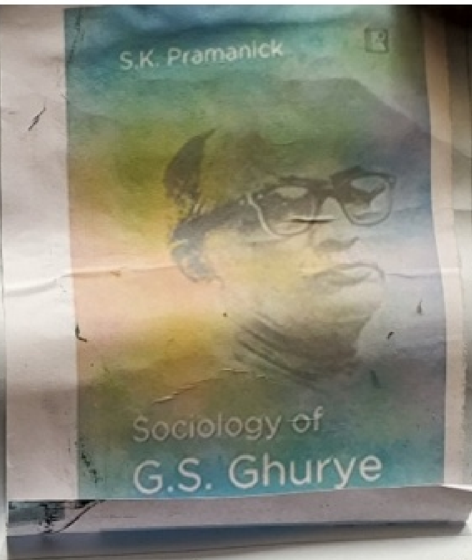

☆ **ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યે :-** ડૉ. ઘુર્યેને ભારતમાં સમાજશાસ્ત્રના ભીષ્મપિતામહ કહેવામાં આવે છે. તેમનો જન્મ મહારાષ્ટ્ર રાજ્યના માલવણ ગામમાં સારસ્વત બ્રાહ્મણ પરિવારમાં થયો હતો. કુટુંબના ધાર્મિક તથા સંસ્કૃત જ્ઞાનનો પ્રભાવ તેમના જીવન પર પડ્યો. તેમણે પ્રાથમિક, માધ્યમિક અને ઉચ્ચ શિક્ષણ ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રમાં મેળવ્યું હતું. તેમણે મુંબઈની એલ્ફિન્સ્ટન કૉલેજમાં ઉચ્ચ શિક્ષણ પૂરું કર્યું હતું. મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાં સમાજશાસ્ત્રના વિષયનો પાયો મજબૂત કરવાનું મહત્વનું કાર્ય તેમણે કર્યું હતું. તેમણે 'એન્થ્રોપોલોજિકલ સોસાયટી' અને 'ઈન્ડિયન સોશ્યોલોજિકલ સોસાયટી'ના અધ્યક્ષ તરીકે સેવાઓ આપી હતી. તેઓ સંસ્કૃતના પ્રકાંડ પંડિત હોવાથી તેમણે દર્શન, પુરાતત્વ, અંગ્રેજી સાહિત્ય, જનજાતિઓ વગેરે વિષયોનો અભ્યાસ કર્યો હતો. તેમણે ભારતમાં સાધુઓ, કલા, નૃત્ય, વેશભૂષા, નાટ્યશાસ્ત્ર, શિવલિંગ, ભારતીય શિક્ષણ, લગ્ન, જ્ઞાતિ, ધર્મ વગેરે વિષે પર 32 પુસ્તકો અને અનેક લેખો તથા પુસ્તિકાઓ લખી છે. તેમણે પોતાના અભ્યાસમાં ભારતીય વિદ્યાશાસ્ત્રના સ્રોતોનો ઉપયોગ કર્યો છે.

તેમના અભ્યાસોમાં જ્ઞાતિવ્યવસ્થા અને પ્રજાતિ, સંસ્થાઓની વ્યવસ્થા, ભારતના આદિવાસીઓ, ભારતીય નગર, ગ્રામસમુદાયમાં પરિવર્તન, ધર્મ અને કડીરૂપ વર્ગોના સંબંધો, ગોત્ર અને ચરણો, હિન્દુ સિદ્ધાંત વગેરે વિષયોનો સમાવેશ થાય છે.

☆ **ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યેનો જીવનકાળ :-**

ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યેના લગ્ન માલવાન નજીકના શહેર વેંગુર્લાની સાજુબાઈ સાથે થયા હતા. તેનો પુત્ર સુહાસ ઘુર્યે ગણિતશાસ્ત્રી અને આંકડાશાસ્ત્રી છે, અને તેમની પુત્રી કુમુદ જી. ઘુર્યે એન્જિનિયર હતા.

☆ **ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યેનો અભ્યાસકાળ :-**

ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યેનું પ્રારંભિક શિક્ષણ કોંકણમાં માલવણની આર્યન એજ્યુકેશન સોસાયટીની હાઈસ્કૂલમાં અને પછી ગુજરાતના જૂનાગઢમાં બહાદુર ખાનજી હાઈસ્કૂલમાં થયું. તેમણે 1912માં જૂનાગઢની બહાઉદ્દીન કૉલેજમાં પ્રવેશ મેળવ્યો. પરંતુ એક વર્ષ પછી એલ્ફિન્સ્ટન કૉલેજ, મુંબઈ ગયા. અને ત્યાંથી તેમણે BA (સંસ્કૃત) અને MA (સંસ્કૃત)માં ડિગ્રી પ્રાપ્ત કરી. તેમણે તેમના BA સાથે ભાઉ દાજી પુરસ્કાર મેળવ્યો. અને કુલપતિની ચંદ્રકની ડિગ્રી સાથે ગોલ્ડ મેડલ મેળવ્યો.

ઈ.સ. 1924માં ડૉ. ગોવિંદ સદાશિવ ઘુર્યે મુંબઈ વિશ્વવિદ્યાલયના સમાજશાસ્ત્રના અનુસ્નાતક વિભાગના અધ્યક્ષ બન્યા. આમ, ઈ.સ. 1914 થી 1947 સુધી સમાજશાસ્ત્રના અભ્યાસનું કેન્દ્ર મુંબઈ વિશ્વવિદ્યાલયનો અનુસ્નાતક વિભાગ રહ્યો. ડૉ. ઘુર્યે ઈ.સ. 1952માં સ્થપાયેલી 'ઈન્ડિયન સોશિયોલોજિકલ સોસાયટી'ની શરૂઆત કરવાના પ્રેરણાસ્રોત રહ્યા હતા. ડૉ. તેમણે 'સોશિયોલોજિકલ બુલેટિન'ના મુખ્ય સંપાદક તરીકે મહત્વની કામગીરી બજાવી હતી. આ ઉપરાંત આધુનિક સમાજશાસ્ત્રીઓ તૈયાર કર્યા કે તેમના માર્ગદર્શન હેઠળ 55 વિદ્યાર્થીઓએ પી.એચ.ડી.ની પદવી પ્રાપ્ત કરી છે. તેમણે અનેક વિદ્યાર્થીઓને શિક્ષણ આપી. ડૉ. ઘુર્યેને 'ભારતના સમાજશાસ્ત્રના પિતા' કહેવામાં આવે છે.

☆ **ડૉ. જી. એસ. ઘુર્યેની કૃતિઓ :-**

[A] Caste and Race in India (1932) => (ભારતમાં જ્ઞાતિ અને જાતિ)
[B] Set Habits of middle caste people (1938) => (મધ્યમ જ્ઞાતિના લોકોની કાયમી ટેવો.)
[C] The Aborigines so called and their Future (1943) => (આદિવાસીઓનું જીવન અને ભવિષ્ય.)
[D] Culture and Society (1945) => (સંસ્કૃતિ અને સમાજ.)
[E] [illegible]

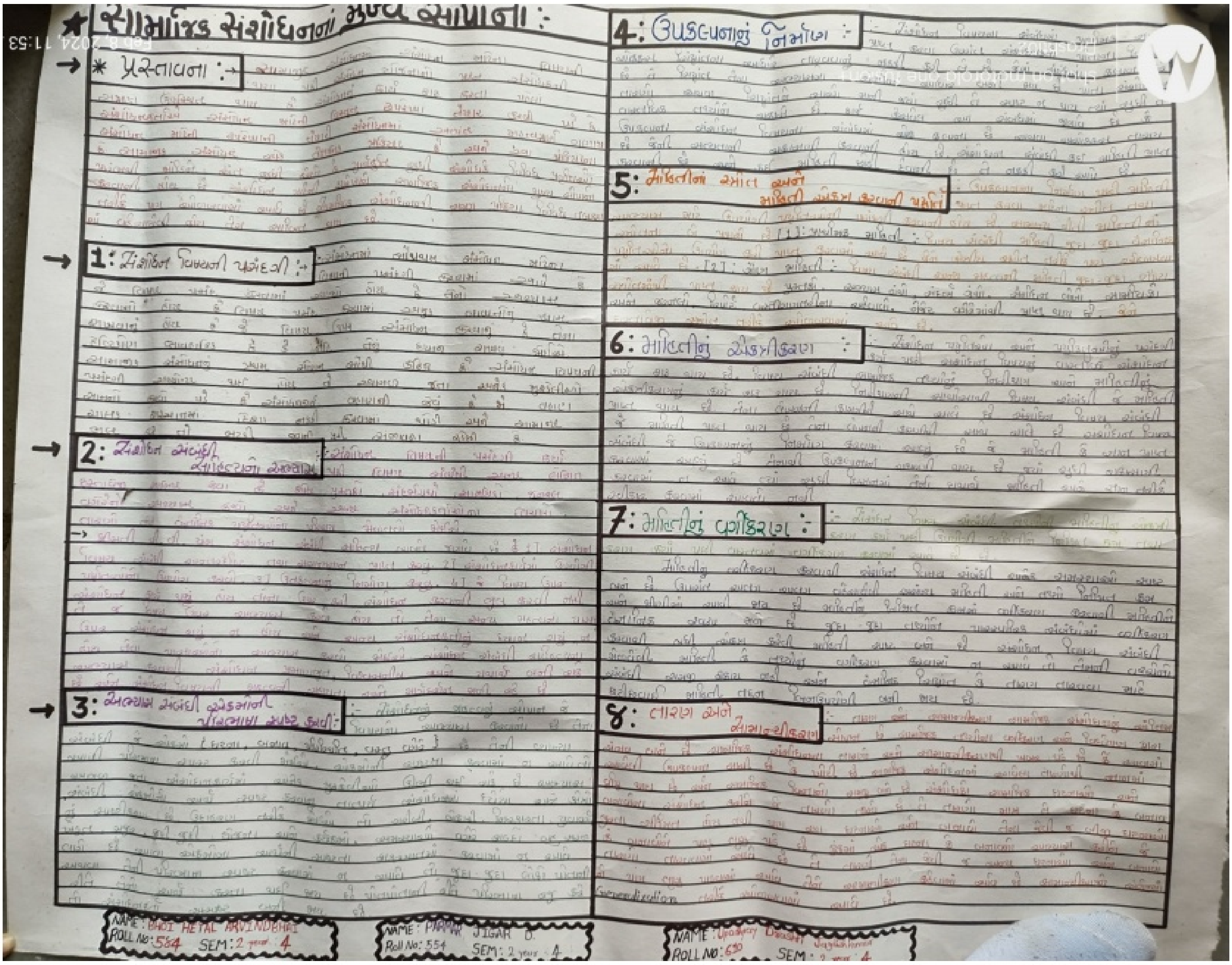
સામાજિક સંશોધનનાં મુખ્ય સોપાનો :
પ્રસ્તાવના :
1: સંશોધન વિષયની પસંદગી :
4: ઉપકલ્પનાનું નિર્માણ :
6: માહિતીનું એકત્રીકરણ :
7: માહિતીનું વર્ગીકરણ :

5

રાધાકમલ મુકરજી :-

જન્મ : 7મી ડિસેમ્બર 1889

⇒ પશ્ચિમ બંગાળના એક નાના નગર બહેરામપુરમાં થયો હતો.

⇒ તેમનો જીવનકાળ 1889-1968 છે.

⇒ રાધાકમલ મુકરજીના પિતા વ્યવસાયે વકીલ હતા.

⇒ રાધાકમલ મુકરજીએ ભારતીય સામાજિક તત્વજ્ઞાન અને ઇતિહાસનું વાંચન કર્યું હતું.

⇒ મુકરજીની બૌદ્ધિક ઘડતરમાં તેમના કુટુંબનો ફાળો નોંધપાત્ર હતો.

⇒ રાધાકમલ મુકરજીએ કિશોરાવસ્થા સુધીનું શિક્ષણ વતનમાં મેળવ્યું અને બહેરામપુરની કાશીનાથ કોલેજમાં દાખલ થયા.

⇒ તેમને કલકત્તાની પ્રેસિડેન્સી કોલેજમાં શિષ્યવૃત્તિ મળી.

⇒ તેમને અંગ્રેજી અને ઇતિહાસ સાથે સ્નાતકની પદવી મેળવી હતી.

⇒ મુકરજી કલકત્તાની ઝૂંપડપટ્ટીમાં શિક્ષણકાર્ય કરતાં. 1906માં તેમણે સાથીમિત્રો સુધારકોથી એક ઝૂંપડપટ્ટી વિસ્તારમાં પ્રૌઢશાળા શરૂ કરી.

⇒ પશ્ચિમી વિદ્વાનોના લખાણો સ્વદેશી ચળવળ અને રાષ્ટ્રીય નેતાઓ જેવા કે લોકમાન્ય તિલક, બિપિનચંદ્ર પાલ, ગાંધીજી વગેરેના પ્રભાવ હેઠળ આવ્યા હતા અને તેમનામાં દેશભક્તિના બીજ વવાયા હતા.

કારકિર્દી

⇒ રાધાકમલ મુકરજીની બૌદ્ધિક યાત્રા રસપ્રદ છે.

⇒ 1910માં તેઓ પોતાના વતન બંગાળના બહેરામપુરની કોલેજમાં અર્થશાસ્ત્રના અધ્યાપક બન્યા.

⇒ 1920માં તેમણે ભારતીય ગ્રામ સમુદાયોમાં સામાજિક આર્થિક પરિવર્તન વિષય પર પીએચ.ડી. ની ડીગ્રી મેળવી.

⇒ 1921માં તેઓ લખનૌ યુનિવર્સિટીમાં પ્રાધ્યાપક અને અધ્યક્ષ તરીકે જોડાયા.

⇒ મુકરજીએ લખનૌ યુનિવર્સિટીમાં જે. કે. ઇન્સ્ટીટ્યુટ ઓફ સોશ્યોલોજી હ્યુમન રિલેશન્સ નામની સંશોધન સંસ્થાની સ્થાપના કરી.

⇒ 1955 થી 1957 સુધી મુકરજીએ લખનૌ યુનિવર્સિટીના વાઇસ ચાન્સેલર તરીકે સેવા આપી.

⇒ તેઓ ઇન્ટરનેશનલ લેબર ઓર્ગેનાઇઝેશનની ટેકનિકલ કમિટીના એક મુખ્ય તરીકે ઉત્તરપ્રદેશ સરકાર, કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા નિમાયેલી વિવિધ સમિતિઓ...

1. સોશિયલ સ્ટ્રક્ચર ઓફ વેલ્યુ
2. ડાયનેમિક્સ ઓફ મોરલ્સ.
3. સિમ્બોલિક લાઇફ ઓફ મેન તેમજ થિયરી એન્ડ આર્ટ ઓફ મિસ્ટિસિઝમ
4. ફિલોસોફી ઓફ સોશિયલ સાયન્સીસ
5. સોશિયલ ઇકોલોજી
6. ફૂડ પ્રોબ્લેમ્સ ફોર હંડ્રેડ મિલિયન્સ.
7. રીજિયોનલ સોશિયોલોજી

સમાજશાસ્ત્રીય પ્રદાન

1. સામાજિક વિજ્ઞાનોનું સુગ્રથન
2. આંતરશાસ્ત્રીય અભિગમ
3. શૈક્ષણિક વિદ્યાશાખા તરીકે સમાજશાસ્ત્રના વિકાસમાં પ્રદાન
4. બહુવિધ સ્વરૂપના અભ્યાસો
5. નવા વણખેડાયેલા પ્રશ્નોનું ખેડાણ

અભ્યાસ પદ્ધતિ

1. અનુભવલક્ષી ક્ષેત્ર સંશોધન પદ્ધતિ
2. રચનાકાર્યવાદી અભિગમ
3. ગૂંથાવય સંશોધન પદ્ધતિ
4. તુલનાત્મક પદ્ધતિ
5. આંતરશાસ્ત્રીય અભિગમ

6

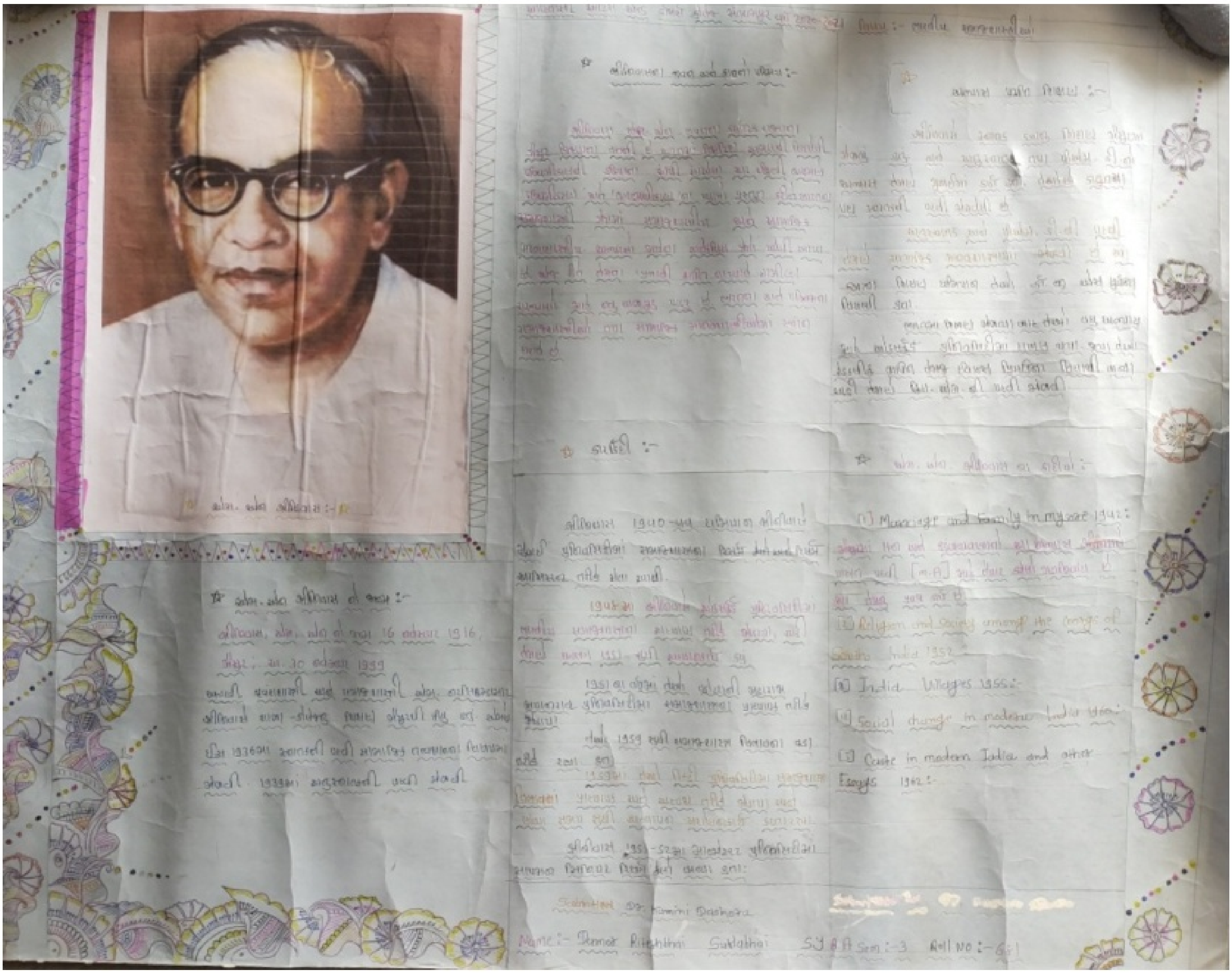
Marriage and family in mysore 1942
Religion and society among the coorgs of South India 1952
India Villages 1955
Social change in modern India 1966
Caste in modern India and other Essays 1962

7

CHANDANA HINABEN AKHAMBHAI A-KOTRA

Submitted to :
Dr Kamini Dushora

STD - S.Y. B.A. SEM-3
SUB - Sociology

ભારતીય સમાજશાસ્ત્રીઓ

એમ. એન. શ્રીનિવાસ

એમ. એન. શ્રીનિવાસનો જન્મ - 16 નવેમ્બર 1916

એમ. એન. શ્રીનિવાસનુ અવસાન - 3 ડિસેમ્બર 1999

એમ. એન. શ્રીનિવાસનું શિક્ષણ

→ શ્રીનિવાસે સ્નાતક સુધીનું શિક્ષણ મૈસૂરમાં મેળવ્યું હતું.

→ અનુસ્નાતક તથા પીએચ. ડી. નો અભ્યાસ તેમણે મુંબઈમાં કર્યો હતો.

→ તેમનાં મુખ્ય ગુરુ ઘુર્યે હતા.

→ શ્રીનિવાસે ઓક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીમાં ડી.ફિલ. ડી. નો અભ્યાસ કર્યા હતો.

→ અનુસ્નાતક અને પીએચ. ડી. ની પછી તેમણે સામાજિક માનવશાસ્ત્રમાં રુચિ હતી.

એમ. એન. શ્રીનિવાસની ટૂંકમાં પરિચય

ભારતના અગ્રણી સમાજશાસ્ત્રીઓમાં તેમની સામાજિક માનવશાસ્ત્રીઓમાં સ્થાન ધરાવતા શ્રીનિવાસ એમ. એન. ભારતના કર્ણાટક રાજ્યના મૈસૂર શહેરના વતની છે ભારતમાં વિશેષ અભ્યાસ પશ્ચિમીકરણની પ્રક્રિયા રજૂ કરી સંસ્કૃતિકરણ તથા ઉચ્ચ વર્ગનું 'પશ્ચિમીકરણ' 'બ્રાહ્મણીકરણ (પાછળથી સંસ્કૃતિકરણ)' ના રૂપમાં પ્રસ્તુત કર્યો ભારતના સમાજશાસ્ત્રીય તેમનાં સમાજશાસ્ત્રીય અને સામાજિક માનવશાસ્ત્રીય અભ્યાસોની શૈલીના સૈદ્ધાંતિક રૂપે જાણીતા [illegible]. 1944 - 45 દરમિયાન શ્રીનિવાસે મુંબઈ યુનિવર્સિટીમાં સમાજશાસ્ત્ર વિષય તેમજ અન્ય વિષય અધ્યાપન તરીકે સેવા આપી, જે તેમનાં સંશોધન ક્ષેત્રમાં ઊંડો રસ દર્શાવે છે.

આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ સંતરામપુર

નામ: સંગાડા પાયલબેન સુરસિંગભાઈ

રોલનં: 706

સેમ: 2

ડેટ: 10/2/2024

ભારતીય કુટુંબ

સ્ત્રીભ્રૂણહત્યા રોકવાના ઉપાય

સ્ત્રીભ્રૂણ હત્યા રોકવાના ઉપાય:

A સરકારી કાયદા કાનૂન:

ભ્રૂણ હત્યાના કાયદાની કલમમાં નિવારવા માટે ૧૯૯૪માં [illegible] અનુસાર ૧૯૯૪ની અમલમાં આવેલ પ્રિ-નેટલ ડાયગ્નોસ્ટિક ટેકનિક્સ જેનાથી જન્મ પહેલાં બાળકના લિંગ, લિંગ પરીક્ષણ ઉપર તેની જાહેરાત આપી દેવા ઉપર, તેમની જાહેરાતો ઉપર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે. અને તેના બદલ ત્રણ વર્ષ સુધી કેદ અને પાંચ વર્ષના કારાવાસની જોગવાઈ કરવામાં આવી છે.

B બેટી બચાવો આંદોલન

સ્ત્રીભ્રૂણ હત્યાની સમસ્યા અને તેના પરિણામે બાળકોનાં લિંગ ગુણોત્તરમાં ઘટાડો આવતો અને સમાજ પર તેની વિપરીત અસરને લક્ષમાં રાખીને ૩ ઓગષ્ટ, ૨૦૦૭માં બેટી બચાવો અંગેની રાષ્ટ્રીય કક્ષાની બેઠક યોજવામાં આવી હતી. ૦ થી ૬ વર્ષના વયજૂથનાં છોકરા કરતાં છોકરીઓની સંખ્યા ઓછી છે આથી બેટી બચાવો આંદોલન શરૂ કરવામાં આવ્યું છે. આ અભિયાનમાં જાગૃતિ ઉપર વિશેષ ભાર મૂકવામાં આવે છે. અને કન્યા જન્મને આવકાર ઉપર ભાર મૂકી કન્યાના ઉછેર અને શિક્ષણ માટે સહાય પૂરી પાડવામાં આવે છે.

C લોકજાગૃતિ:

સ્ત્રીભ્રૂણ હત્યાના વિરોધમાં સંગઠિત ચળવળ આવશ્યક બને છે. કન્યા જન્મ અને તેના ઉછેર અને શિક્ષણ પૂર્તિ લોકોના આચરણમાં જેવા કે અન્યાય ભેદભાવ ઉદાસીનતા વગેરે બદલવા માટે લોકશિક્ષણ આવશ્યક બને છે. લોકજાગૃતિ અને લોકશિક્ષણના વિભિન્ન કાર્ય સ્ત્રીભ્રૂણ હત્યાની સમસ્યાના નિવારણમાં મહત્વનાં કાર્યો થાય છે.

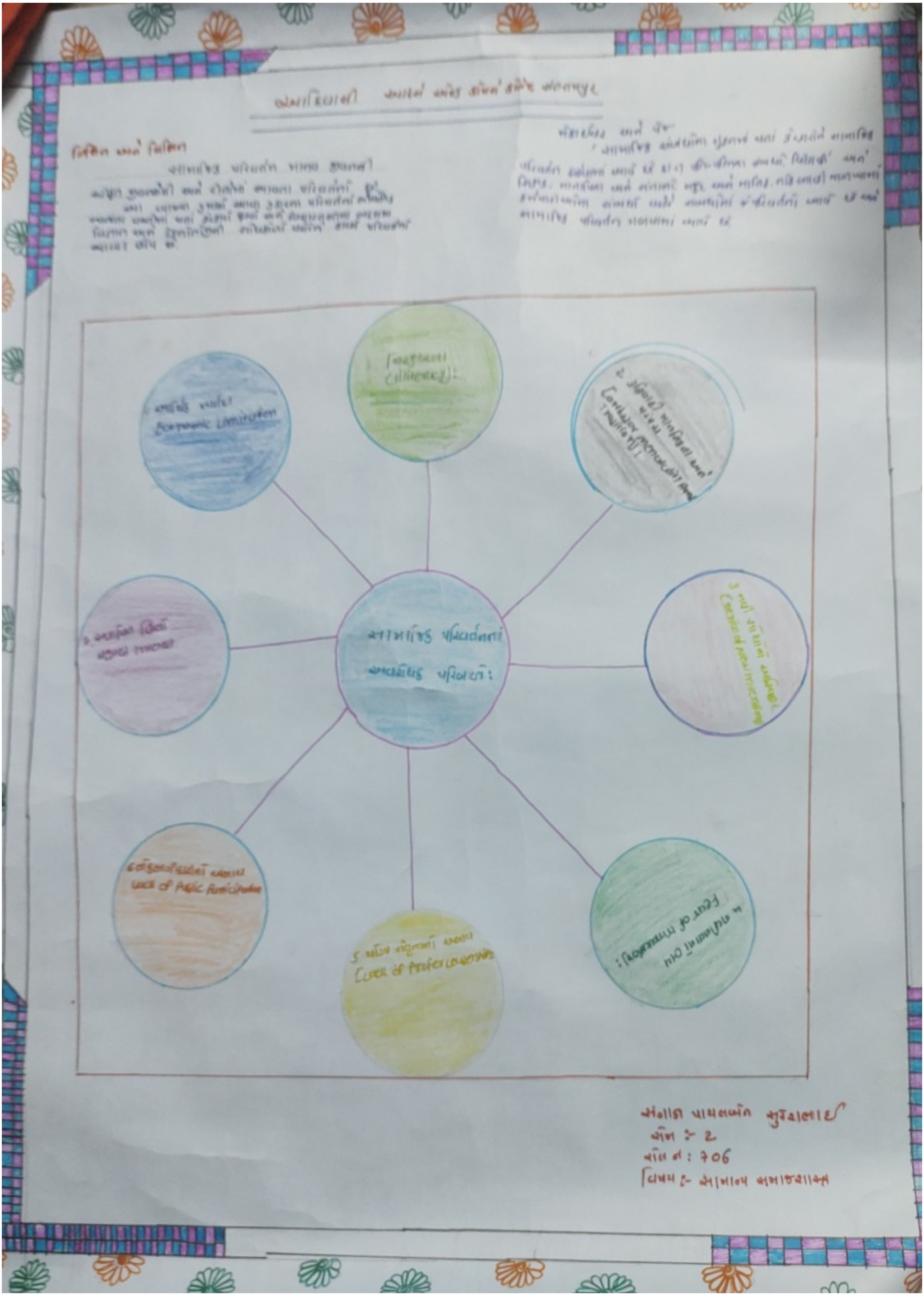
સામાજિક પરિવર્તનનાં
અવરોધક પરિબળો:
Economic Limitation
Lack of Public Participation
Fear of Innovation
સેમ :- 2
રોલ નં : 706
વિષય :- સામાન્ય સમાજશાસ્ત્ર

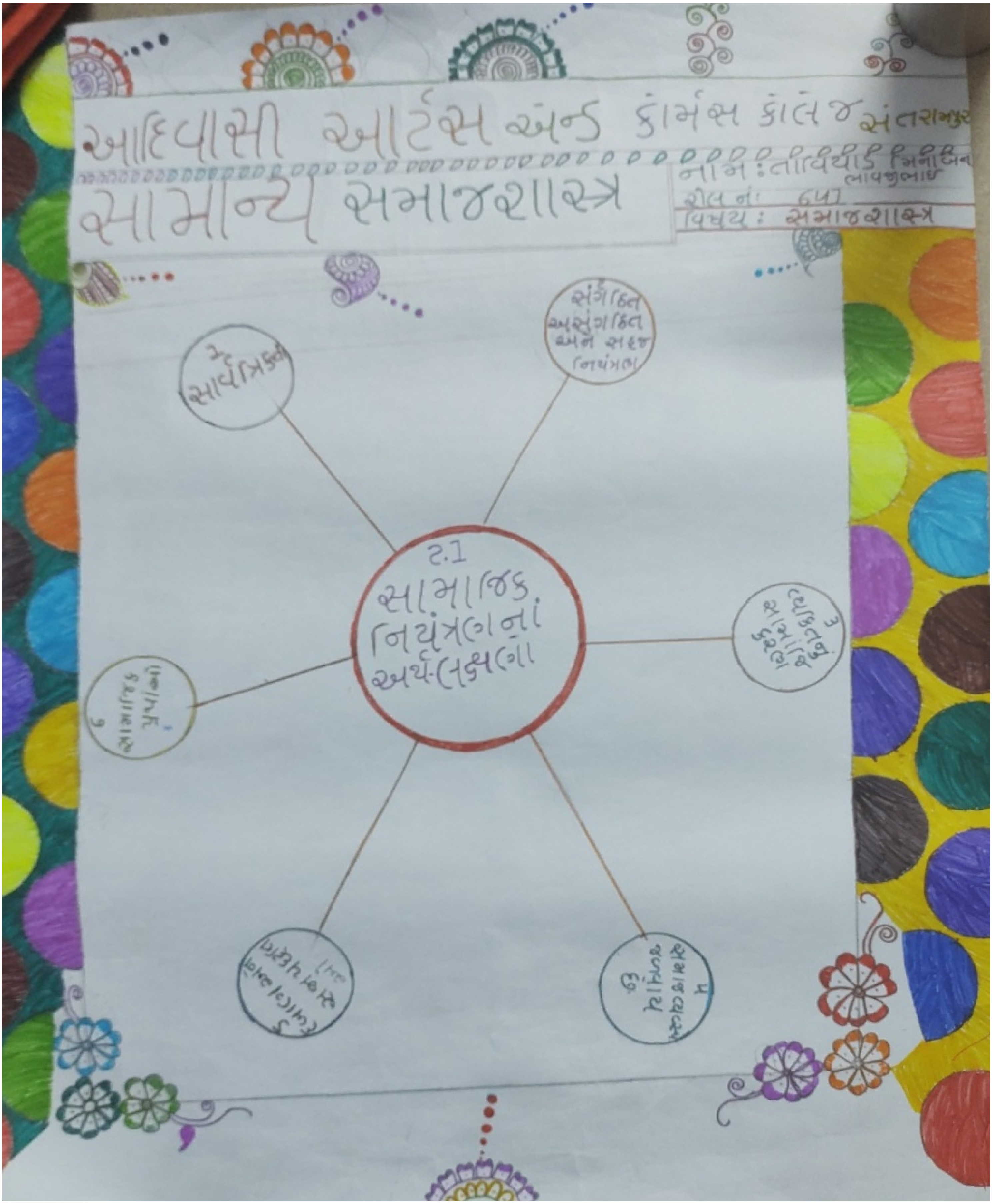

આદિવાસી આર્ટસ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ સંતરામપુર
સામાન્ય સમાજશાસ્ત્ર
નામ: તાવિયાડ મિનાબેન ભાવજીભાઈ
રોલ નં: 657
વિષય: સમાજશાસ્ત્ર
૨.૧ સામાજિક નિયંત્રણનાં અર્થ-લક્ષણો
સાર્વત્રિક
સંગઠિત અસંગઠિત અને સહજ નિયંત્રણ

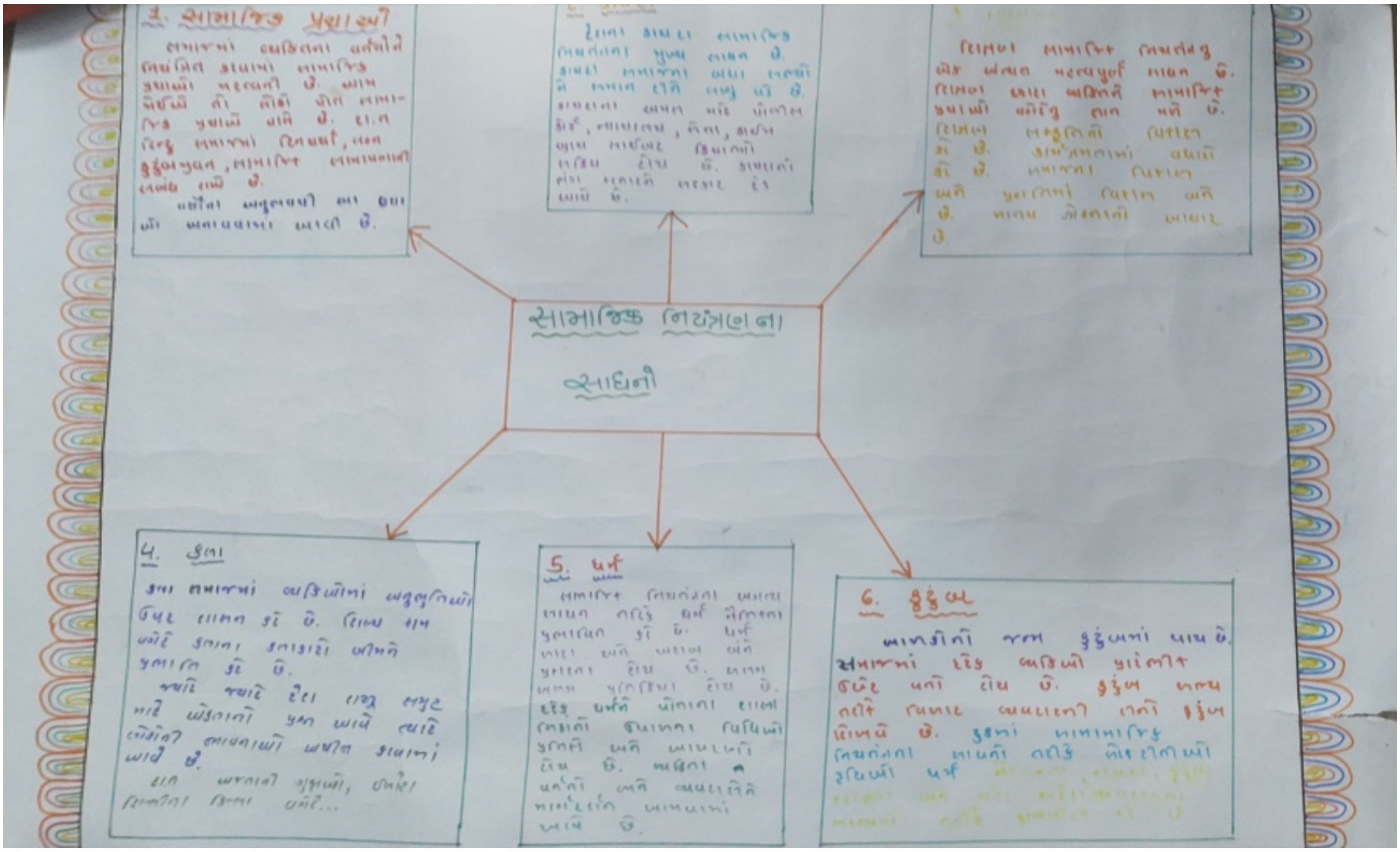
1. સામાજિક પ્રથાઓ
સામાજિક નિયંત્રણના સાધનો
4. કલા
5. ધર્મ
6. કુટુંબ

યુનિટ-૧ : સામાજીકરણ, વ્યક્તિમત્તા અને સંસ્કૃતિ

વ્યક્તિમત્તા નિર્ધારિત કરતાં પરિબળો (Stability And Variability)

૧. આનુવંશિકતા (વૈયક્તિક) (Heredity)

→ વ્યક્તિત્વના નિર્ધારિત કરતું મહત્ત્વનું પરિબળ આનુવંશિકતા (વૈયક્તિક) છે.
→ જે માતા-પિતા અને પૂર્વજો દ્વારા આનુવંશિક રીતે પ્રાપ્ત થાય છે. વ્યક્તિત્વના વિકાસમાં વૈયક્તિક ભિન્નતાનો વ્યાપક પ્રભાવ પડે છે.
→ ગાર્ડનરના મનોવૈજ્ઞાનિક ઈન્દ્રના પુસ્તક 'The Autonomic Function And Personality'માં વ્યક્તિત્વ નિર્ધારણમાં વ્યક્તિનું રૂપ અને શારીરિક બંધારણ જેવા શારીરિક પાસાંનું વિસ્તૃત વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.
→ આમ આનુવંશિકતા વ્યક્તિને [illegible] મહત્તા વગર આગળ વ્યક્તિત્વનો પૂર્ણ વિકાસ થતો નથી.
→ હોર્મોન્સ અને ગ્રંથિઓ [illegible] જોયું છે કે જીવા પ્રત્યેનું વિચારવું [illegible] છે. જેમ [illegible] પ્રકૃતિઓ, ગ્રંથિઓના સ્ત્રાવો, તેમાં [illegible] અને તેમના [illegible] વ્યક્તિત્વનો વિકાસ થાય છે.

૨. સંસ્કૃતિ (Culture)

→ વ્યક્તિત્વના વિકાસમાં સામાજિક પ્રભાવોમાં સંસ્કૃતિનો પ્રભાવ સૌથી વધારે હોય છે.
→ વૈદિક વિચારકોના મત પ્રમાણે વ્યક્તિત્વ વિકાસ સંસ્કૃતિનું ફળ છે.
→ વ્યક્તિત્વ અને સંસ્કૃતિ એક સિક્કાની બે બાજુ છે.
→ બાળકોની જન્મ શૂન્યાવકાશ (vacuum)માં નહીં પણ સંસ્કૃતિના ક્ષેત્રમાં થાય છે.
→ ફ્રેંક (Frank)ના મત પ્રમાણે સંસ્કૃતિ વ્યક્તિ ઉપર પ્રબળ અને સ્થાયી પ્રભાવ પાડે છે.
→ સમાજની પ્રથાઓ, રિતરિવાજો, રહેણીકરણી, લોકાચાર, ધર્મ, પરંપરાઓ, સંસ્કારો, સામાજિક-આર્થિક અને નૈતિક કોઈ પણ બાબતો સમાજના સભ્યોને વ્યક્તિત્વ પ્રદાન કરે છે.
→ જન્મ પછી બાળકનું જેવા પ્રકારનું લાલન-પાલન અને ઉછેર કરવામાં આવે છે. એવું તેનું વ્યક્તિત્વ બને છે.

૩. પર્યાવરણ (Environment)

→ વ્યક્તિત્વ નિર્ધારણમાં ભૌગોલિક પર્યાવરણ અને સાંસ્કૃતિક પ્રકારોના આધારે જોવા મળે છે. જુદા જુદા ભૌગોલિક ક્ષેત્રોમાં સંસ્કૃતિમાં ભિન્નતા જોવા મળે છે.
→ ભૌગોલિક ક્ષેત્રો સંસ્કૃતિને પ્રભાવિત કરે છે અને સંસ્કૃતિ વ્યક્તિત્વને અસર કરે છે.
→ ઉત્તર ધ્રુવમાં રહેનારા લોકો ઠંડા આબોહવાના લીધે ઉત્સાહી અને ચુસ્ત હોય છે.
→ બીજી બાજુ વિષુવવૃત્ત રહેનારા લોકો ગરમ આબોહવાના લીધે થોડા આળસુ હોય છે. વધારે પડતા ગરમી વ્યક્તિની શક્તિને ઘટાડે છે.
→ ભૌગોલિક વાતાવરણ અને પરિસ્થિતિ લોકોની માનસિકતાને પ્રભાવિત કરે છે.
→ ભૌગોલિક અને પ્રાકૃતિક વાતાવરણ વિભિન્ન દેશો અને પ્રદેશોનું અલગ અલગ હોય છે. આ વાતાવરણ પ્રમાણે વ્યક્તિત્વનો વિકાસ થાય છે.

૪. વિશિષ્ટ અનુભવ (Particular Experiences)

→ વ્યક્તિત્વ પર અસર કરતું મહત્ત્વનું તત્ત્વ વિશિષ્ટ અનુભવો છે. અનુભવ બે પ્રકારે થાય છે.
→ એક પોતાના સમૂહના સાથે સતત સંપર્કથી અનુભવ થાય છે અને બે ઓચિંતા-અકસ્માત અનુભવ થાય છે જેના પુનરાવર્તનની સંભાવના નથી.
→ બાળક આપણા વ્યક્તિ દરરોજ જેના સંપર્કમાં આવે છે તેની વ્યક્તિત્વ પર સક્રિય પ્રભાવ પડે છે.
→ ક્યારેક ઓચિંતાક, આકસ્મિક અને આઘાતજનક અનુભવો વ્યક્તિત્વ પર કાયમી અસરો છોડી જાય છે.
ઉ.દા.,
હિંસાત્મક ઘટના, મારામારી, ખૂન-હત્યા, બળાત્કાર, ગંભીર અકસ્માત, આગ, પૂર વગેરે આઘાતજનક બનાવો-ઘટનાઓ માનસિક અસરો વ્યક્તિને ચિંતાતુર, લાગણીશીલ અને ડરપોક બનાવે છે.

૫. જૂથ-સમાજનો પ્રભાવ (Influence of Group-Society)

→ સમાજ સામાજિક સંબંધોની વ્યવસ્થા છે. સામાજિક સંબંધો વ્યક્તિઓને એકબીજા સાથે જોડે છે.
→ વ્યક્તિત્વ ઉપર તેનો પ્રભાવ પડે છે. સમાજમાં દરેક વ્યક્તિને પોતાની ઈચ્છા હોય છે ઈચ્છા પ્રમાણે દરેક વ્યક્તિ કાર્ય કરે છે.
→ ભારતીય સમાજમાં વ્યવસાય સિવાય જાતિ આધારિત દરેક વ્યક્તિની ઈચ્છા અલગ અલગ હોય છે.
→ દરેક સમાજમાં કુટુંબો, કુરિવાજો, આદિવાસી જૂથો, ન્યાયના ઘડતર માટે સમાજના રિવાજો, પરંપરાઓ અને નિયમો સામે વિરોધ કરવાવાળા વ્યક્તિઓ પણ જોવા મળે છે. દરેક સમાજમાં વ્યક્તિઓના આચરણો અને વિચારોમાં મોટું અંતર જોવા મળે છે.

નામ : ઠાકોર જીતેન્દ્રભાઈ પુનાભાઈ
સેમ : 2
રોલનં : 507

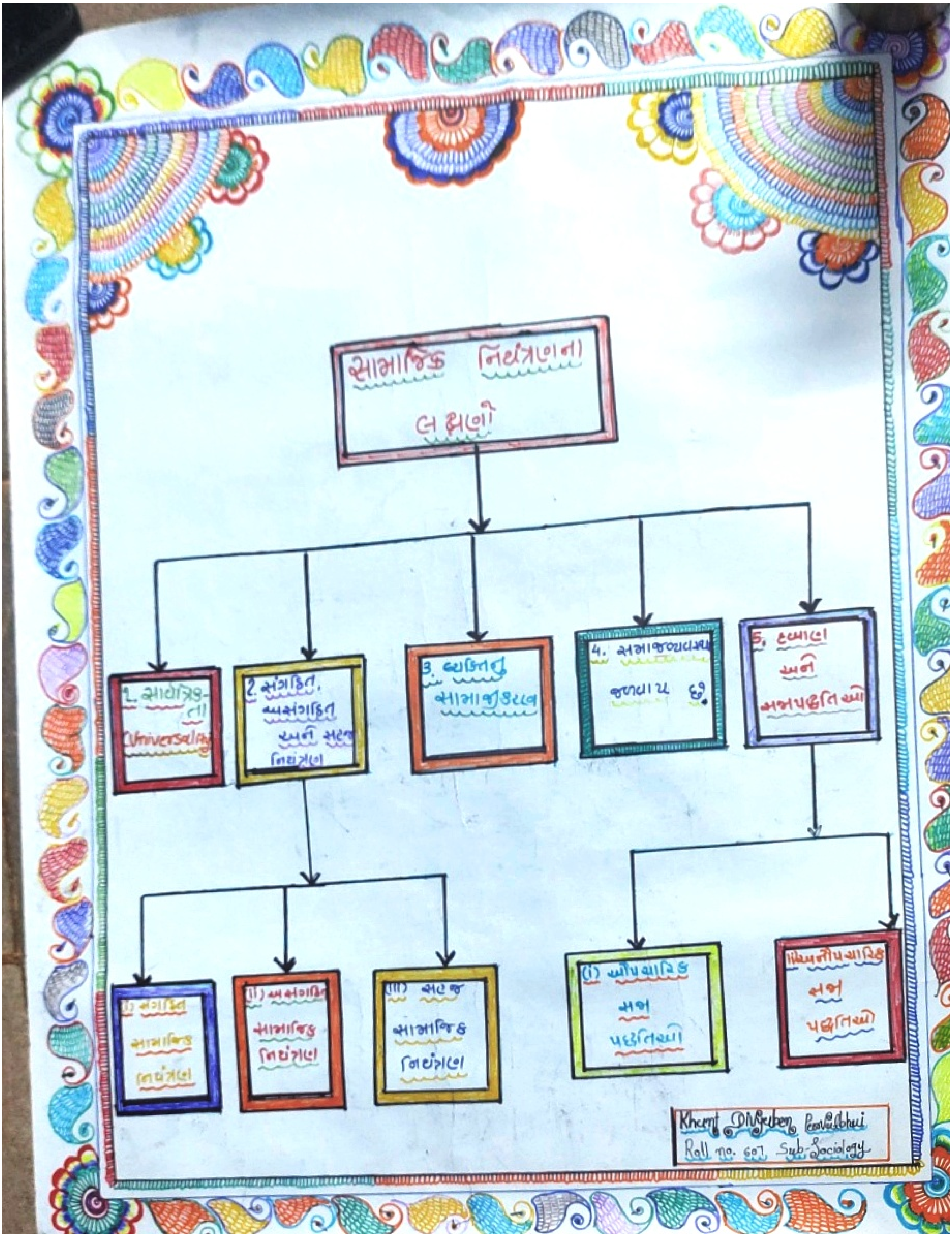
સામાજિક નિયંત્રણના લક્ષણો
1. સાર્વત્રિકતા (Universality)
2. સંગઠિત, અસંગઠિત અને સહજ નિયંત્રણ
3. વ્યક્તિનું સામાજીકરણ
4. સમાજવ્યવસ્થા જળવાય છે.
5. દબાણ અને અમલપદ્ધતિઓ
(i) સંગઠિત સામાજિક નિયંત્રણ
(ii) અસંગઠિત સામાજિક નિયંત્રણ
(iii) સહજ સામાજિક નિયંત્રણ
(i) ઔપચારિક અમલ પદ્ધતિઓ
(ii) અનૌપચારિક અમલ પદ્ધતિઓ
Khunt Divyaben
Roll no. 607 Sub-Sociology

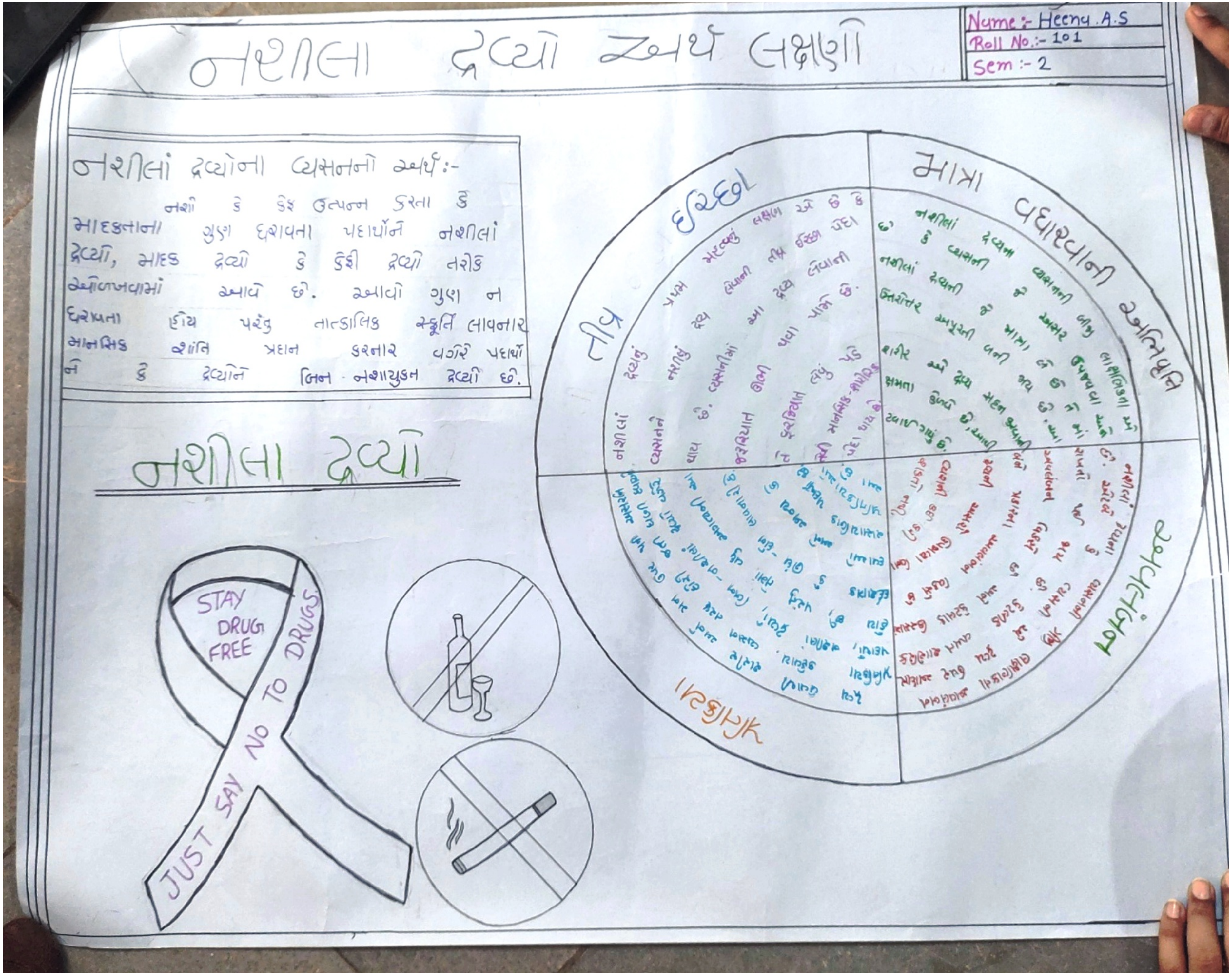

Name :- Heeny.A.S
Roll No.:- 101
Sem :- 2
નશીલા દ્રવ્યો અર્થ લક્ષણો
નશીલાં દ્રવ્યોના વ્યસનનો અર્થ:-
નશો કે કેફ ઉત્પન્ન કરતા કે માદકતાના ગુણ ધરાવતા પદાર્થોને નશીલાં દ્રવ્યો, માદક દ્રવ્યો કે કેફી દ્રવ્યો તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. આવો ગુણ ન ધરાવતા હોય પરંતુ તાત્કાલિક સ્ફૂર્તિ લાવનાર માનસિક શાંતિ પ્રદાન કરનાર વગેરે પદાર્થો ને કે દ્રવ્યોને બિન-નશાયુક્ત દ્રવ્યો છે.
નશીલા દ્રવ્યો
STAY DRUG FREE
JUST SAY NO TO DRUGS
તીવ્ર ઈચ્છા
માત્રા વધારવાની અભિવૃત્તિ
પ્રતિક્રિયા
અવલંબન

Name :- HEENA A.S.
Roll no. :- 101
General Sociology
Sem :- 2

સાંસ્કૃતિક મંદતા (Cultural Lag)

ઓગબર્ને સંસ્કૃતિના બે પ્રકારો દર્શાવ્યા છે.

1. ભૌતિક સંસ્કૃતિ.
2. અભૌતિક સંસ્કૃતિ.

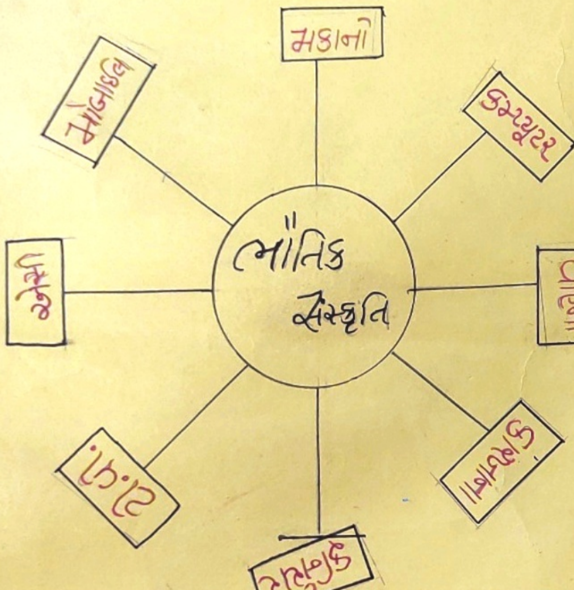

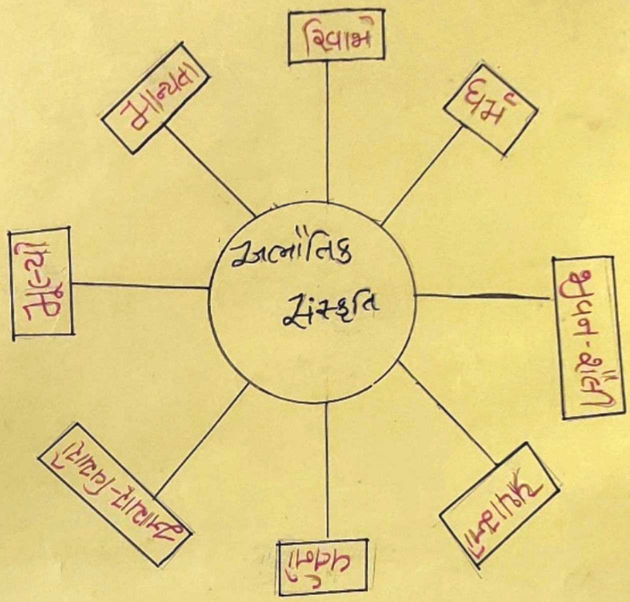

સાંસ્કૃતિક મંદતાના પાસા (Aspects of Cultural

ઓગબર્ને મુખ્ય બે પાસા દર્શાવ્યા છે :-

(અ) ભૌતિક સંસ્કૃતિ અને અભૌતિક સંસ્કૃતિ એકબીજાના પૂરક અને પરસ્પરાવલંબન ધરાવે છે. એક સંસ્કૃતિમાં આવતું પરિવર્તન બીજી સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તન લાવે છે. ભૌતિક સંસ્કૃતિને અનુરૂપ થવા માટે અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તનો આવે છે.

(બ) ભૌતિક સંસ્કૃતિ અને અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં આવતા પરિવર્તનોની ગતિમાં તફાવત હોય છે. ભૌતિક સંસ્કૃતિમાં ખૂબ જ ઝડપથી પરિવર્તન આવે છે. બજારમાં આવતા નવા સાધનો અને નવી શોધો લોકો ઝડપથી અપનાવી લે છે. નવા મોબાઇલ, ... ટેકનોલોજીના

સાંસ્કૃતિક મંદતાના ખ્યાલની ટીકા :-

સોરોકીન :- ઓગબર્ને પોતાના ખ્યાલમાં જણાવ્યું કે, ભૌતિક સંસ્કૃતિમાં હંમેશા પ્રથમ પરિવર્તન આવે છે અને પછી પાછળથી અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તન આવે છે. આ બાબત હંમેશા સાચી નથી. કેટલીક વખત પ્રથમ વિચારો, માન્યતાઓ અને મૂલ્યો વગેરે અભૌતિક સંસ્કૃતિમાં પરિવર્તન આવે છે. પછી તેને અનુરૂપ ભૌતિક સર્જનો પાછળથી થાય છે. કોમ્પ્યૂટર, મોબાઇલ, ટીવી અને એસી અંગે વિચારો પહેલા આવે છે પછી તેના ભૌતિક સર્જનો થાય છે.

મેકાઇવર અને પેજ :- ઓગબર્નના ખ્યાલની ટીકા કરતાં જણાવે છે કે સાંસ્કૃતિક મંદતાનો ખ્યાલ અડધો સાચો છે. પૂરેપૂરો સાચો સાબિત થતો નથી. સમાજના બધા જ ભાગો એકબીજા સાથે સંકળાયેલા છે, એકબીજાના પૂરક અને પરસ્પરાવલંબન ધરાવે છે. ભૌતિક સંસ્કૃતિ અને અભૌતિક સંસ્કૃતિ પરસ્પર એકબીજાને પ્રભાવિત કરે છે. બંનેની સંયુક્ત ...

1. સામાજિક નિયંત્રણના સાધનો

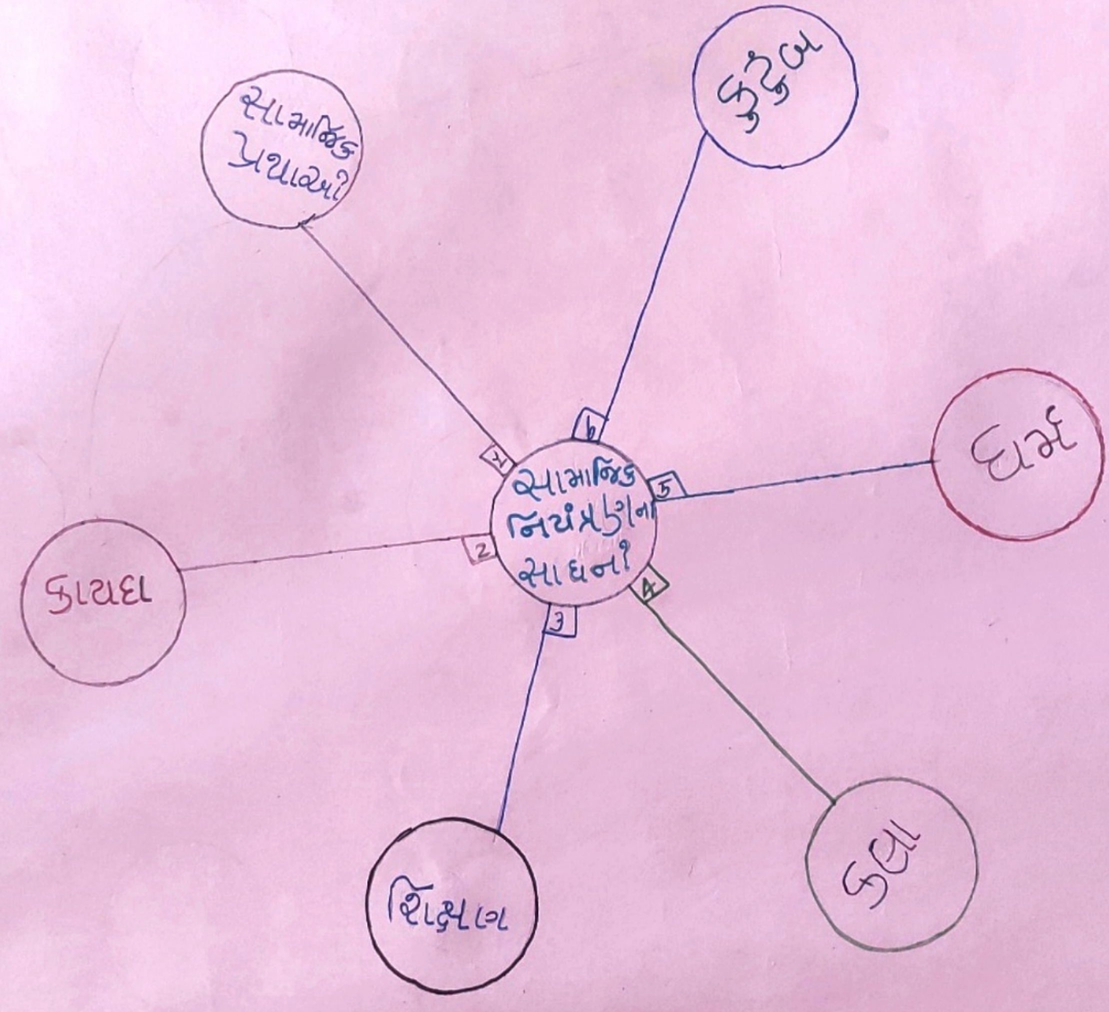

આભાર સંજનાબેન મગન ભાઈ

નામ- મારગાળ
વિષય - સામાન્ય
સેમેસ્ટર- 2
રોલ નંબર - 71

Jay Shree Ram

સામાજિક વ્યવસ્થાનાં પાસાંઓ

નામ: ઠાકોર શિવાનીબેન ભુપતભાઈ
મહાશાળા: આદિવાસી આર્ટ્સ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ સંતરામપુર
પ્રથમ વર્ષ: [illegible]
વિષય: સામાન્ય સમાજશાસ્ત્ર
રોલ નં: 534

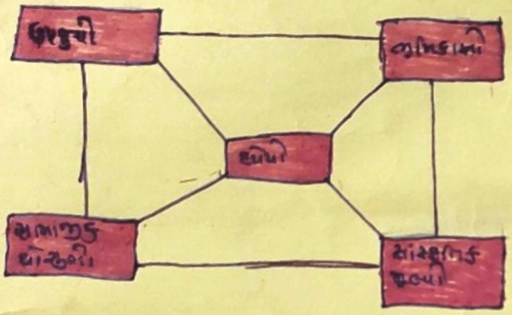

[1] ઉપજૂથો: કોઈપણ સમાજમાં અનેક જૂથો હોય છે. દરેક જૂથ સામાજિક વ્યવસ્થા છે. એટલે ઉપજૂથ જૂથના પેટા ભાગરૂપે વિકસેલું હોવાથી તેને ઉપજૂથ કે પેટાજૂથ કહેવામાં આવે છે. વ્યક્તિઓ અનેક ઉપજૂથોમાં વિવિધ પ્રકારનાં સામાજિક સ્થાનો ધરાવે છે. આ સ્થાનોને આધારિત વિવિધ ભૂમિકા ભજવવા માટે તે આંતરક્રિયા કરે છે. જૂથ અને ઉપજૂથોનો ખ્યાલ આપે છે. દા.ત. ભારતને જૂથ તરીકે ગણીએ તો તેનાં રાજ્યો - ગુજરાત, મહારાષ્ટ્ર, પંજાબ વગેરે.

[2] ભૂમિકા: સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિના વિવિધ દરજ્જાઓ હોય છે. આ દરજ્જાના સંદર્ભમાં સામાજિક ધોરણો પ્રમાણે વ્યક્તિ જે કાર્યો કરે છે તેને ભૂમિકા કહે છે. જે વ્યક્તિની દરજ્જાની અપેક્ષા કરે છે ભૂમિકા એ દરજ્જાનું વર્તનલક્ષી પાસું છે. દા.ત. જેમકે શાળામાં આચાર્ય શાળાનું સંચાલન કરે, શિક્ષક ભણાવે, વિદ્યાર્થી ભણે, પટાવાળો ઘંટ વગાડે, કર્મચારી કાર્યાલયનું કામ કરે.

[3] સામાજિક ધોરણો: અમુક સામાજિક પરિસ્થિતિ કે સામાજિક રચનાતંત્રમાં કોઈ સ્થાન સાથે સંકળાયેલી અપેક્ષિત વર્તનની અપેક્ષાઓ વ્યક્તિનું વર્તન નક્કી કરતા માપદંડો છે. આ માપદંડો જ વ્યક્તિના એટલે સામાજિક ધોરણો. આ સામાજિક ધોરણો વ્યક્તિનું વર્તન નક્કી કરે છે. જેમકે શાળા-સંચાલનના નિયમો, આચાર્યશ્રીઓ વર્તનની વર્તનની યોજના કે આયોજના સ્પષ્ટીકરણ કરે છે. વિદ્યાર્થીઓ શાળાના તમામ નક્કી વર્તનને નિયંત્રિત કરે છે.

[4] સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો: સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિ જે વર્તન કરે છે. તેનું મૂલ્યાંકન સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો દ્વારા થતું હોય છે. આ સાંસ્કૃતિક મૂલ્યોને અનુરૂપ વર્તન હોય છે. વળી, સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિ જે દરજ્જો ધરાવે છે. તેનું મૂલ્યાંકન પણ સાંસ્કૃતિક મૂલ્યો દ્વારા થતું હોય છે. જેમકે, શાળાના આચાર્યશ્રી પ્રામાણિકતા અને પારદર્શકતાથી શાળાનું સંચાલન કરવું.

[5] હોદ્દો: ઉપર્યુક્ત ચારેય પાસાંઓ દ્વારા સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિ જે વર્તન કરે છે તેનું મૂલ્યાંકન સાંસ્કૃતિક ધોરણો દ્વારા થાય છે. માનવીની મૂળભૂત અને ગૌણ જરૂરિયાતોને સંતોષવા માટે હોદ્દો પ્રાપ્ત કરવાની પ્રક્રિયા છે. લગ્ન, અર્થ, રાજ્ય, શિક્ષણ અને ધર્મ વગેરે વ્યવસ્થાઓ અસ્તિત્વમાં આવી છે. આ દરેક વ્યવસ્થાને અંતે અનેક હોદ્દાઓ હોય છે.

સામાજિક પરિવર્તન

વ્યાખ્યા :

સામાજિક પરિવર્તન એ અવિરત ચાલતી ઘટના છે. તે સાર્વત્રિક છે. સમાજનુ રચનાતંત્રમાં ફેરફાર થાય છે. તેના પરિણામે સંસ્થાઓમાં પરિવર્તન જોવા મળે છે. જ્યારે સામાજિક સંગઠનોનાં સ્વરૂપ ને સામાજિક પરિવર્તન કહેવાય છે.

કિંગ્સલે ડેવિસ

સામાજિક રચનાતંત્ર અને કાર્યોમાં આવતુ પરિવર્તન એટલે સામાજિક પરિવર્તન સંયુક્ત કુટુંબના સ્થાને વિભક્ત કુટુંબનુ પ્રચલન એ રચનાતંત્રમાં પરિવર્તન સૂચવે છે. તેમજ કુટુંબનું મનોરંજનનું કાર્ય સિનેમા ટીવીએ લઈ લીધું એ કાર્યમાં પરિવર્તન સૂચવે છે

મેકાઈવર અને પેજ:

"સાંસ્કૃતિક પરિવર્તનમાં ધર્મ, સાહિત્ય, કલા વગેરેમાં થતાં પરિવર્તનોનો સમાવેશ થાય છે. સામાજિક પરિવર્તન સાંસ્કૃતિક પરિવર્તનથી વધારે ગતિશીલ છે કારણ કે સામાજિક સંબંધોમાં જેટલી ઝડપે પરિવર્તન આવે છે તેટલી ઝડપથી કલા, વિજ્ઞાન સાહિત્ય, પરંપરા, ધર્મ તત્વજ્ઞાન વગેરેમાં આવતું નથી; માતાપિતા અને સંતાન વચ્ચેના સંબંધોમાં આવેલુ પરિવર્તન

સામાજિક સાથે સંબંધિત છે.

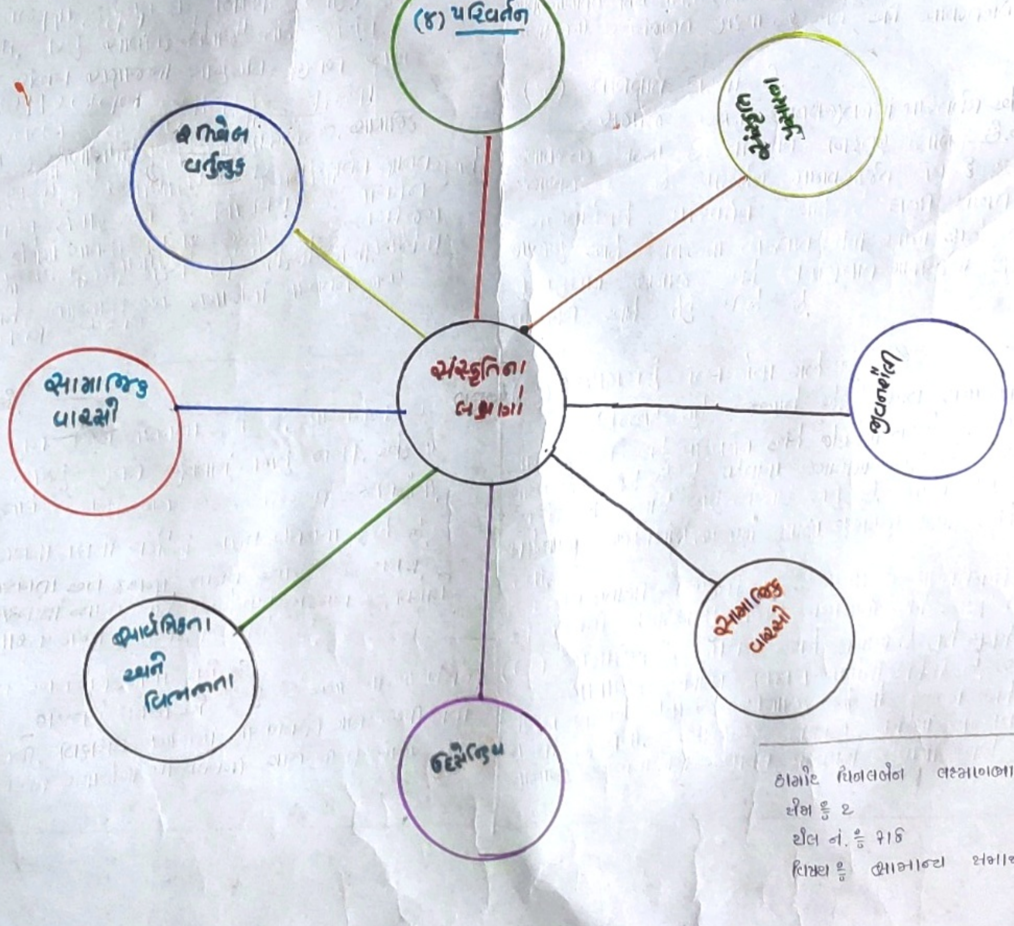

ઠાકોર ચિનલબેન લક્ષ્મણભાઈ
સેમ : ૨
રોલ નં. : ૪૧૬
વિષય : સામાન્ય સમાજશાસ્ત્ર